

Červenka obecná – pták roku 2016

Alena Klvaňová

Koncem února vyhlásila Česká společnost ornitologická ptákem roku 2016 červenku obecnou. Tento všeobecně známý drobný ptáček tak ukazuje, že titul nemusí náležet jen druhům vzácným nebo ohroženým.

I na příkladu běžných druhů se totiž můžeme dozvědět mnoho zajímavého o ptačím životě a uvědomit si, že i široce rozšíření ptáci

čelí v naší přírodě nebezpečím, jako jsou třeba nárazy do prosklených ploch. Kampaň má především vzbudit zájem veřejnosti – nejen o ptáky, ale i o celou přírodu. A právě do pomoci červenkám se může zapojit opravdu každý, ať už pění o svou zahradu nebo mapováním nebezpečných zastávek hromadné dopravy.

Červenka obecná žije ve stinném podrostu. Melancholickým zpěvem obhájí svůj okrsek jak samec, tak také samička. Foto Petr Válek

Kampaň Pták roku

„Pták roku“ je kampaň pořádaná od roku 1992 Českou společností ornitologickou (ČSO), partnerskou organizací celosvětového sdružení na ochranu ptáků a přírody BirdLife International. Je zároveň také jednou z nejznámějších a nejoblíbenějších akcí ČSO. Pták roku bývá vyhlašován i jinde na světě. Letos jsme se s některými evropskými zeměmi shodli na zvolení běžných druhů – tak např. v Estonsku je ptákem roku dobře známá sýkora koňadra. V Německu zase stehlík obecný, zástupce zrnožravých ptáků, kteří mají k dispozici stále méně ruderalních ploch ke sběru potravy. V Lotyšsku upozorňují na význam strakapouda velkého, jímž vytesané dutiny využívá k hnízdění řada dalších ptáků.

Cílem kampaně je seznámit veřejnost se zajímavými ptačími druhy naší přírody,

upozornit na příčiny ohrožení, kterým musí čelit, a zapojit co nejvíce lidí do akcí na jejich ochranu. Ptákem roku by měl být druh známý a oblíbený, se kterým se můžeme v našem okolí snadno setkat. Zároveň je ideální, když zvolený druh poukazuje na problém, který se týká širšího spektra druhů nebo celého biotopu.

Červenka je naším už 25. ptákem roku v pořadí. Úplně první nesla tento titul vlaštovka obecná, které nejen že ubývá hmyzí potravy, ale také hnízdních příležitostí. Předposledním zvoleným druhem byla loni potápka černokrká – ještě v 70. letech minulého století běžný a velmi početný vodní pták, který však zejména kvůli příliš vysokým obsádkám kaprů v rybnících z české přírody téměř vymizel. Zvláštností v historii kampaně byl čáp bílý, který byl jako jediný zvolen dvakrát. Nejprve v roce 1994 a pak znovu

po dvaceti letech, tehdy spolu s čápem černým. Ostatně i volba dvou druhů zároveň byla výjimečná. V případě čápů bylo ale jejich znovuzvolení opodstatněné – došlo k němu v roce celoevropského sčítání čápů bílých.

Čápi i potápka byli příkladem druhů, u nichž se podařilo naplnit jedno z posláních kampaně – zapojit veřejnost do jejich ochrany. Projekty občanské vědy, které probíhaly v letech jejich zvolení, byly navíc tak úspěšné, že stále pokračují. Čápi hnízda můžeme i letos zaznamenávat na cap.birdlife.cz a přispět tak k dlouhodobému sledování čápů a úspěšnosti jejich hnízdění, nebo včas upozornit na hnízdo, kterému hrozí pád, např. vlivem přetížení čápy neustále přidávaného materiálu. Abychom zmapovali kvalitu vody našich rybníků a zhodnotili jejich vhodnost nejen pro

Červenka obecná. Foto Jiří Sedláček

potápku černokrkou, ale i další vodní ptáky, měříme průhlednost vody jednoduchou pomůckou, Secchiho deskou. Ve vodě zkalené kapry ryjícími ve dně rybníků se totiž ptáci hledající svou potravu pod vodou nemohou orientovat. Záznamy lze vkládat na voda.birds.cz, kde se výsledky objevují na mapě rybníků ČR. Za historicky nejúspěšnější projekt občanské vědy spojený s Ptákem roku ale jednoznačně považujeme „Nářečí českých strnadů“. U příležitosti zvolení strnada obecného ptákem roku 2011 jsme veřejnost vybídli k nahrávání strnadiho zpěvu. Ohlas a vědecké poznatky získané na základě velkého objemu dat, která se sešla díky obrovskému úsilí mnoha dobrovolníků, vedly ke vzniku mezinárodního vědeckého projektu.

Ke kampani Pták roku každoročně vychází brožura s podrobnými informacemi o druhu, doprovázená fotografiemi našich předních fotografů přírody a originálními ilustracemi Jana Hoška. Od roku 2013 vydáváme tuto publikaci jako zvláštní číslo časopisu ČSO Ptačí svět a je pravidelně ke stažení v elektronické podobě. Aktuální číslo o července najdete na bigfiles.birdlife.cz/PS_2016-01.pdf.

Seznamte se, prosím: červenka obecná

Červenky jsou původně lesními ptáky, díky své přizpůsobivosti ale žijí už několik staletí i v blízkosti lidí. Vyhledávají stinné vlhčí lesy, ve městech pak parky a zahrady. Donedávna byly řazeny do čeledi drozdovitých, dnes

však na základě studia DNA víme, že spolu s rehky a slavíky jsou příbuznější lejskům a patří tedy do čeledi lejskovitých.

Přes svou výraznou cihlovou náprsenku je červenka nenápadný pták, ať už díky své drobné velikosti, nebo pro převažující hnědošedé zbarvení či proto, že žije převážně v podrostu. K tam panujícímu šeru je přizpůsobena velkým okem, které pojme více světla. Je proto schopna se dobře orientovat i za ranního a večerního šera. V tuto dobu, kdy už většina ostatních zpěváků utichla, také zaslechneme její tklivý zpěv. Ve městech nás může červenčí písnička překvapit i v noci, kdy okolní hluk konečně mizí a ptáci využívají toho, že je jejich zpěv lépe slyšet. Červenky jsou velmi teritoriální

Nebezpečná zastávka v Mnichovicích, umístěná v zeleni, do jejíchž průhledných skleněných ploch naráželi ptáci, byla zabezpečena samolepkami. Foto Petr Dobrý

Načechrané peří chrání červenku před chladem. Foto Jiří Sedláček

Velmi nenápadné hnízdo ze spleti trav, listů a chlupů umísťuje samička na zemi nebo nevysoko nad ní, ve svahu, trsu trávy nebo přirozené polodutině, jaká se nachází pod kamenem na fotografii. Foto Karel Weidinger

a svůj okrsek obhajují po celý rok jak samci, tak také samičky, které proto dovedou zpívat stejně jako jejich partneři. Pohlaví tedy nerozeznáme ani podle vzhledu, ani podle zpěvu. Na jaře, nejčastěji koncem března a v dubnu, kdy se k nám červenky vracejí z jihozápadní Evropy, nastává období, kdy se partneři strpí na svém teritoriu a dochází k páření. Hnízdo staví jen samička a dovede ho bravurně skrýt. Na krmení 4-7 mláďat se pak podílí i samec, který potomky krmí ještě několik dní po vylétnutí, zatímco samička už zahřívá další snůšku. Červenky jsou hmyzožravé, kromě nejružnějších bezobratlých si však koncem léta rády zpestří jídelníček nejrůznějšími plody.

Proč je červenka ptákem roku?

Podle dosavadních reakcí veřejnosti můžeme říci, že červenka byla přijata s velkou radostí a že se jedná o všeobecně oblíbený druh. Ve Velké Británii byla dokonce loni ve veřejném hlasování zvolena národním ptákem, tak ji mají Britové rádi! Když se na červenku podíváme zblízka, je nám jasné, že kritéria pro výběr Ptáka roku splňuje znamenitě. Už svým vzezřením vzbuzuje lidské sympatie, a to jak zbarvením, tak i velkým černým okem, působícím zvědavě a bystře, anebo tvarem těla, které vypadá jako kulička, načechrá-li červenka peří. Není také neznámá. Na místech častého výskytu lidí, třeba v parcích, jsou červenky na své sousedy zvyklé a dovolí nám se přiblížit, aspoň na pár okamžiků, a prohlédnout si je pěkně z blízka. Také zahrádkáři či houbaři by mohli vyprávět o svých setkáních s červenkami, které je doprovázejí a vybírají bezobratlé živočichy odkryté po nakypření půdy nebo červy z odřezků hub.

Co ji ale ohrožuje? Pravda, červenka se svým necelým milionem hnízdících párů patří mezi naše početné druhy a na základě dlouhodobých výsledků Jednotného programu sčítání ptáků v ČR má její populace mírně vzestupný trend. Vybrat běžný druh však bylo naším záměrem. Chtěli jsme upozornit na skutečnost, že i druhy všední čelí nejrůznějším nástrahám, často zapříčiněným člověkem, které mohou v případě vzácnějších druhů unikát pozornosti, protože se u nich zaměřujeme na jejich specifické problémy.

Pravděpodobně nejzávažnější jsou nárazy ptáků do skleněných ploch. Právě červenka, která žije v podrostu a pohybuje se ze jména po zemi, se stává častou obětí skel. V současné architektuře je sklo oblíbeným materiálem, jak na obytných domech, tak na protihlukových stěnách nebo zastávkách hromadné dopravy. A právě na poslední jmenované jsme se rozhodli zacílit letošní doprovodnou kampaň pro veřejnost. Zastávky jsou místem každodenního setkávání velkého množství lidí a bohužel jsou také často velmi nebezpečné z hlediska ptáků. Jsou-li v jejich blízkosti keře, stromy nebo vodní tok, je situace ještě horší – ptáci se v okolí rádi zdržují a při vyrušení a rychlém vzletu snadno do skla narazí, protože ho nevidí kvůli jeho průhlednosti či odrazu okolní krajiny. Naším cílem je tyto rizikové zastávky identifikovat a následně zabezpečit, což samozřejmě není možné bez zapojení co největšího počtu lidí ze všech koutů republiky.

Pro hodnocení zastávek jsme připravili jednoduchý formulář na zastavky.birdlife.cz, který lze snadno a rychle vyplnit i z mobilního telefonu. Ideální je připojit také fotografii dané zastávky. Následně budeme vlastníky zastávek upozorňovat na jejich nebezpečí

a vybízet je k nápravě. Že to není jen idealistická vize, dokazuje několik příkladů dobré praxe. Město Zlín si nechalo vyhovět posudek nebezpečnosti skleněných ploch na svém území a na jeho základě nyní postupně opatřuje rizikové plochy nálepkami proti nárazům ptáků. Ty mohou být jakéhokoli tvaru, důležité je hlavně, aby byly rozmístěny v dostatečných rozestupech kolem 10-15 cm od sebe. Na místech, na kterých jsou kladeny zvýšené estetické nároky, lze využít samolepky viditelné v UV světle, které lidské oko z dálky téměř nezachytí, ale pták je vidí jako modře zářící objekty. UV samolepky vyvinula ČSO spolu se Zelenou domácností, jejíž zakladatel Petr Dobrý měl také dobrý nápad. Nabídl zástupcům středočeských Mnichovic, že společně se žáky místní školy polepí zdejších pět prosklených zastávek umístěných v zeleni. Náklady město nevyšly draž, než jednorázové umytí těchto zastávek. Z popsanych příkladů je patrné, že většinou jde pouze o neznalost problému a často je k jeho řešení dobrá vůle. Musíme však být aktivní a něco málo udělat, vždyť životy ptáků za to stojí! A navíc faktory, jako jsou domácí kočky, kola aut nebo mizení křovin z měst, které také ohrožují druhy s biologii podobnou té červenčí, ovlivníme podstatně hůř.

V zimě se u nás můžeme setkat s červenkami ze severnějších populací a výjimečně i s u nás hnízdícími ptáky.
Foto Jiří Vondráček